

Lietuvos
laisvosios
rinkos
institutas

ekonomikos vargo indeksas
2023 m. gegužė

2022 M. IV KETV. EKONOMIKOS VARGO INDEKSAS

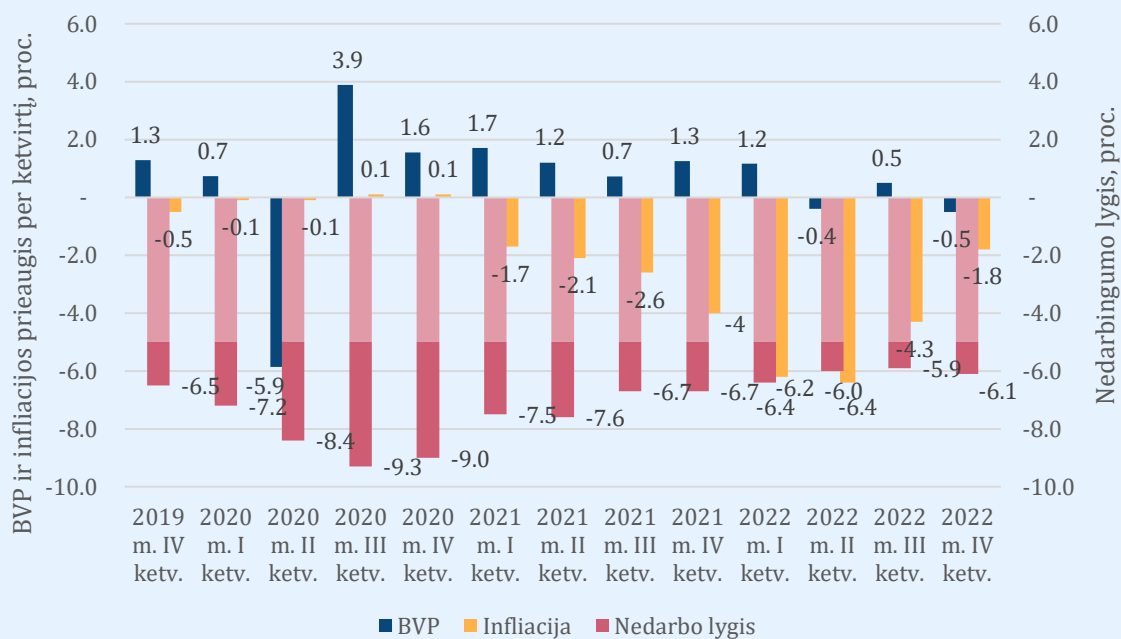
Ekonomikos vargo indeksas – tai ekonominis rodiklis, skirtas įvertinti bendrą šalies ekonominę padėtį. Šį indeksą 1970-aisias sukūrė amerikiečių ekonomistas Arthuras Okunas, o vėliau patobulino taip pat amerikiečiai Robertas Barro bei Stevas Hanke. Jis iškalbus tuo, kad apima tris svarbiausius šalies ekonomiką apibūdinančius rodiklius ir įvertina bendrą ekonomikos padėtį. Kaip pabrėžė pats A. Okunas, ekonomikos vargo indeksas reikšmingas, nes pateikia naudingą, lengvai suprantamą gerovės rodiklį, vertinamą per oficialios ekonomikos statistikos prizmę.

Paskutiniajame 2022 m. ketvirtyje Lietuvos pozicija Ekonomikos vargo indekse, kurį skelbia Lietuvos laisvosios rinkos institutas (LLRI) išliko nepasikeitusi. Tarp 27 Europos Sąjungos (ES) valstybių Lietuva toliau rikiavosi septintoje vietoje. Vis tik, trečiajame ketvirtyje dar augęs šalies bendrasis vidaus produktas (BVP) metų pabaigoje mažėjo. Tai tapo dar vienu veiksmu, prisidedančiu prie aukštos infliacijos ir didinančiu patiriamus ekonominius sunkumus.

Didesnį nei Lietuva ekonomikos vargą 2022 m. IV ketv. patyrė Italija, Ispanija, Švedija, Vengrija, Suomija ir Prancūzija. Kitos dvi Baltijos šalys ilgą laiką rikiavosi tarp didžiausių ekonominį vargą patiriančių šalių, tačiau metus užbaigė geresnėje padėtyje, nei ES vidurkis. Latvijos padėtį taisė atsistatęs BVP augimas, o Estijos ekonomikos patiriamą vargą mažino ketvirtinė defliacija.

1 PAVEIKSLAS

Ekonomikos vargo indekso komponentai. Lietuva 2019 m. IV ketv. – 2022 m. IV ketv.

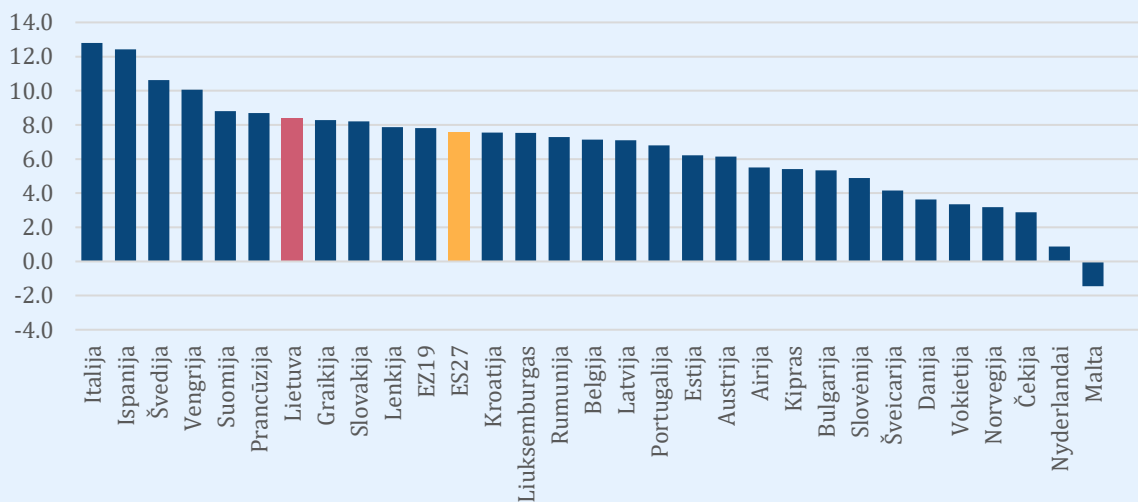
Šaltiniai: Eurostat ir Lietuvos statistikos departamentas, skaičiavimai – LLRI.

Pastaba: Vizualinio pateikimo tikslais infliacijos augimas ir nedarbo lygis yra pateikiami neigiami, siekiant parodyti jų neigiamą įtaką rodikliui.

Itin sparčiai į didžiausią ekonominį vargą patiriančių šalių topą praėjusiame ketvirtyje užkopę Nyderlandai, 2022 m. IV ketv. vėl tapo viena iš mažiausius sunkumus patyrusių ekonomikų. Šios valstybės padėtį reikšmingai pataisė kritusios kainos, išlaikytas BVP augimas. Stebina ir tai, kad neigiamą ekonominio vargo rodiklį (-1,4) sugebėjo pasiekti Malta, o tai reiškia, kad BVP augimas ir kainų mažėjimas buvo didesnis, negu šioje šalyje fiksuotas nedarbo lygis.

2 PAVEIKSLAS

Ekonomikos vargo indeksas 2022 m. IV ketv.

Šaltiniai: Eurostat ir Lietuvos statistikos departamentas, skaičiavimai – LLRI.

APIE EKONOMIKOS VARGO INDEKSĄ

Ekonomikos vargo indeksas – tai ekonominis rodiklis, skirtas įvertinti bendrą šalies ekonominę padėtį. Šį indeksą 1970-aisias sukūrė amerikiečių ekonomistas Arthuras Okunas, o vėliau patobulino taip pat amerikiečiai Robertas Barro bei Stevas Hanke. Jis iškalbus tuo, kad apima tris svarbiausius šalies ekonomiką apibūdinančius rodiklius ir įvertina bendrą ekonomikos padėtį. Kaip pabrėžė pats A. Okunas, ekonomikos vargo indeksas reikšmingas, nes pateikia naudingą, lengvai suprantamą gerovės rodiklį, vertinamą per oficialios ekonomikos statistikos prizmę.

EKONOMIKOS VARGO INDEKSĄ SUDARANTYS RODIKLIAI

- Realusis bendrojo vidaus produkto (BVP) pokytis (pašalinus sezono ir darbo dienų skaičiaus įtaką). Realusis BVP rodo šalies ekonomikos produkcijos pokytį, įvertinus infliaciją arba defliaciją;
- Ketvirtinis nedarbo lygis. Nedarbo lygis parodo, kokia dalis žmonių aktyviai ieško darbo, bet negali jo rasti;
- Infliacijos pokytis per ketvirtį. Infliacija – tai bendras kainų lygio kilimas, matuojamas pagal tam tikrą vartojimo prekių krepšelį.

Ekonomikos vargo indeksas skaičiuojamas kaip suminis nedarbo lygio, BVP ir kainų augimo rodiklis. Kuo indekso vertė aukštesnė, tuo didesnę vargą patiria šalies ūkis. Ekonomikos vargo indeksas tiksliai parodo tai, kas svarbu gyventojams. Ekonomikos balansas pasiekiamas tada, kai ne tik didėja pagamintų prekių ir paslaugų vertė, bet ir žemas išlieka nedarbo lygis. Kainų augimas yra tai, ko paprastai siekiama išvengti, todėl į ekonomikos vargo indeksą infliacija įtraukiama kaip neigiamas veiksnys, apsunkinantis šalies ūkio bei gyventojų padėtį.

FORMULĖ

Ekonomikos vargo indeksas = Infliacijos augimo tempas + nedarbo lygis - BVP prieaugis (pašalinus sezono ir darbo dienų skaičiaus įtaką)

KAIP APSKAIČIUOTAS 2022 M. IV KETV. EKONOMIKOS VARGO INDEKSAS LIETUVOJE?

$$8,4 = 1,8 + 6,1 - (-0,5)$$

Originaliame ekonomikos vargo indekse į skaičiavimus yra įtraukiamos paskolų palūkanos. Kuo jos mažesnės, tuo daugiau galimybių gyventojai ir įmonės turi skolintis, investuoti į ekonominę veiklą. Vis dėl to, vertinant ekonomikos vargo padėtį Europoje, palūkanų normos

nebėra autentišką rinkos padėtį atspindintis veiksnys, kadangi visoje euro zonoje jas vieningai nustato Europos Centrinis Bankas (ECB), o kitų Europos šalių centriniai bankai laikosi panašios pinigų politikos krypties. Tad į šį indeksą palūkanos neįtraukiamos.

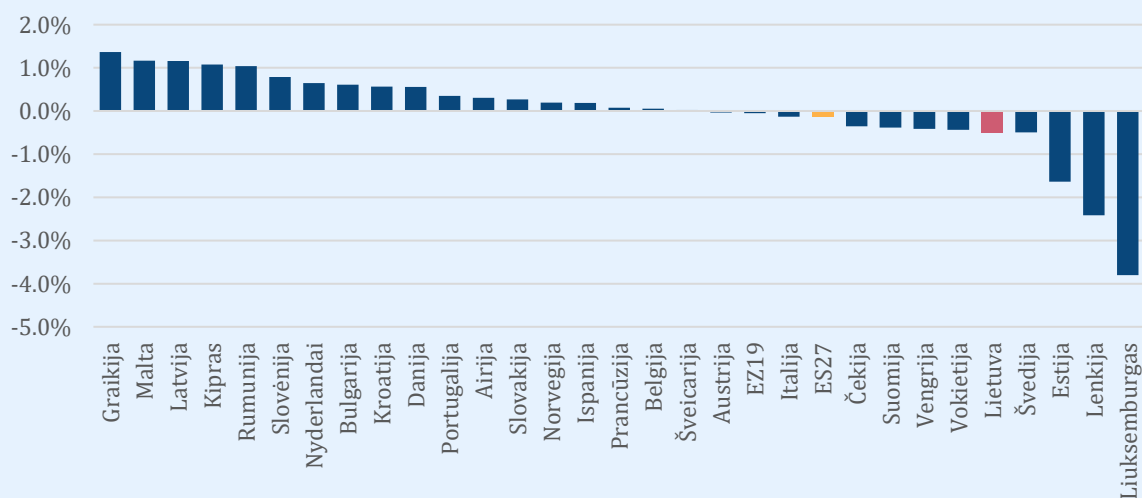
LIETUVOS EKONOMIKA PER KETVIRTĮ SUSITRAUKĖ

Ketvirtąjį praėjusių metų ketvirtį ekonomikos susitraukimo Lietuvoje išvengti nepavyko, fiksuotas BVP kritimas (-0,5 proc.). Tuo metu visos ES BVP per tą patį laiką mažėjo 0,1 proc. Lietuva buvo viena iš dešimties Bendrijos valstybių, kurių ekonomika 2022 m. pabaigoje patyrė nuosmukį. Nepaisant slopstančio infliacijos pagreičio, ekonomikos lėtėjimas lėmė, kad Lietuva susidūrė su didesniu ekonomikos vargu nei vidutiniškai Europoje.

Sparčiausiai, lyginant su trečiuoju ketvirčiu, augo Graikijos (1,4 proc.), Maltos (1,2 proc.), Latvijos (1,2 proc.), Kipro (1,1 proc.) bei Rumunijos (1,0 proc.) ekonomikos. Tuo metu Liuksemburgo (-3,8 proc.), Lenkijos (-2,4 proc.), Estijos (-1,6 proc.) ekonomikos, lyginant su praėjusių metų III ketv. traukėsi labiausiai.

3 PAVEIKSLAS

BVP augimas 2022 m. IV ketv.

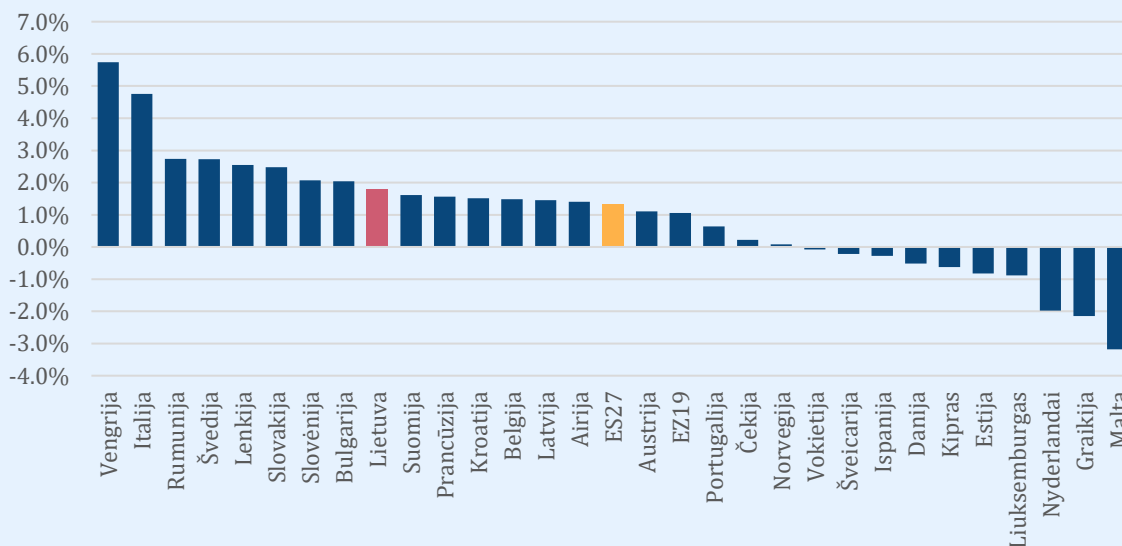
Šaltinis – Eurostat, skaičiavimai – LLRI.

LIETUVOJE KAINOS TOLIAU AUGO SPARČIAU UŽ ES VIDURKĮ

Lietuvoje kainų augimo tempas 2022 m. pabaigoje toliau lėtėjo ir sudarė 1,8 proc. (palyginimui, 2022 m. III ketv. jis siekė 4,3 proc.). Vis tik infliacija ir toliau viršijo ES vidurkį – ketvirtinė infliacija bendrijoje siekė 1,3 proc. Sparčiau nei Lietuvoje kainos per ketvirtį augo Vengrijoje (5,7 proc.), Italijoje (4,8 proc.), Rumunijoje ir Švedijoje (po 2,7 proc.), Lenkijoje ir Slovakijoje (po 2,5 proc.). Sparčiausiai kainos mažėjo Maltoje (-3,2 proc.), Graikijoje (-2,2 proc.), ir Nyderlanduose (-2 proc.). Infliacija mažina realias gyventojų pajamas ir perkamąją galią. Tai itin apsunkina gyventojų ir įmonių galimybes prognozuoti savo išlaidas ir pajamas.

4 PAVEIKSLAS

Infliacijos lygis 2022 m. IV ketv.

Šaltiniai: Eurostat ir Lietuvos statistikos departamentas, skaičiavimai – LLRI.

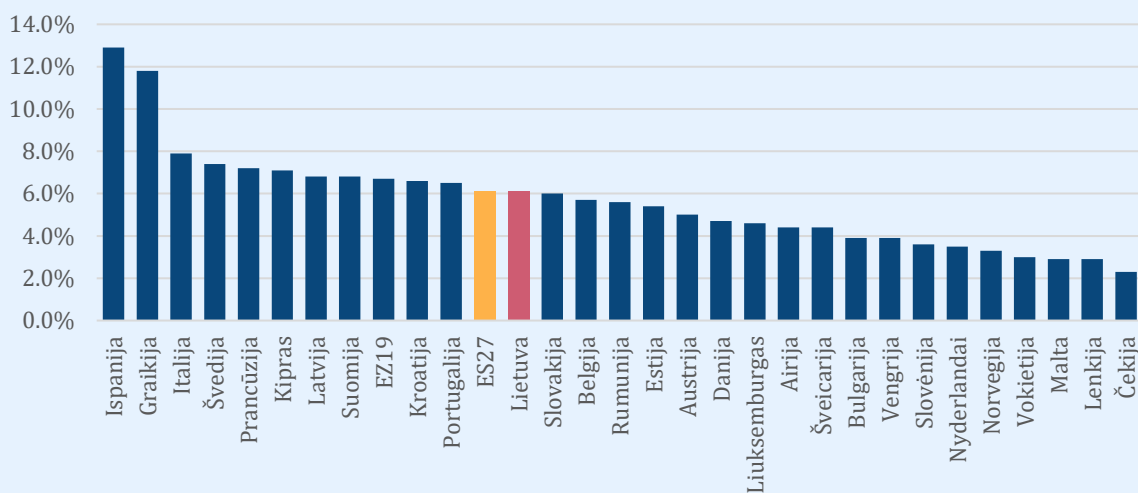
PAGAL NEDARBO LYGĮ LIETUVA IŠLIKO ES VIDUTINIOKĖ

Lietuvos užimtumo situacija 2022 m. IV ketv. buvo identiška ES nedarbo lygio vidurkiui (6,1 proc.). Galima daryti išvadą, kad 2022 m. pabaigoje BVP susitraukimas reikšmingo poveikio darbo rinkai ir užimtumo situacijai kol kas nepadarė. Nors nedarbo lygis šiek tiek išaugo (nuo 5,9 proc. III ketv.), svarbu atkreipti dėmesį, kad darbo rinkai įtaką daro sezoniškumas. Ne vasaros mėnesiais Lietuvoje užimtumo rodikliai dažniausiai būna šiek tiek prastesni.

Aukščiausią nedarbo lygį fiksavusių ES šalių trejetas išliko nepasikeitęs. Prasčiausia užimtumo situacija ir toliau išliko Ispanijoje (12,9 proc.), Graikijoje (11,8 proc.) bei Italijoje (7,9 proc.). Geriausius rodiklius šioje srityje ketvirtąjį praėjusių metų ketvirtį demonstravo žemesnį nei 3 proc. nedarbo lygį pasiekusios Malta (2,9 proc.), Lenkija (2,9 proc.) bei Čekija (2,3 proc.).

5 PAVEIKSLAS

Nedarbo lygis 2022 m. IV ketv.

Šaltinis – Eurostat, skaičiavimai – LLRI.

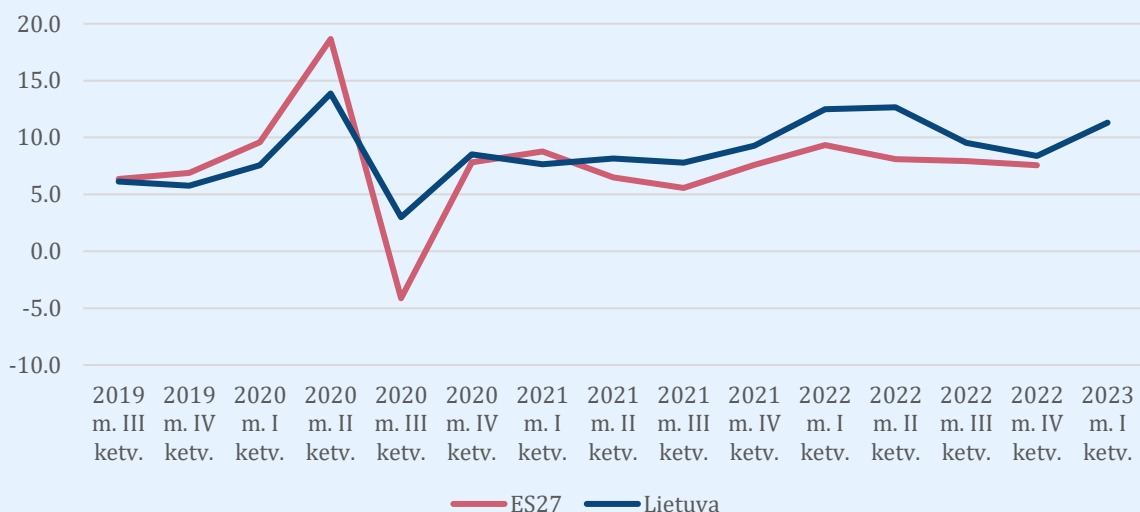
LIETUVOS BVP SUSITRAUKIMAS VIS LABIAU DIDINS PATIRIAMĄ EKONOMIKOS VARGĄ

Nors prognozuoti, kurią vietą pagal 2023 m. I ketv. duomenis Ekonomikos vargo indekse užims Lietuva, dar sudėtinga, jau galima numatyti, kad šalies įvertis ženkliai prastės. Konkreti pozicija priklausys nuo kitų Europos šalių rodiklių (Eurostatas dar nėra paskelbęs visų reikalingų 2023 m. I ketv. duomenų).

Šių metų pradžioje Lietuvoje kainų augimo tempas (1,9 proc.) ir nedarbo lygis (6,4 proc.) šiek tiek išaugo, tačiau didžiausią įtaką Ekonomikos vargo indeksui turės 3 proc. per ketvirtį susitraukęs šalies BVP. Tai lems, kad praėjusių metų pabaigoje 8,4 siekęs šalies Ekonomikos vargo indekso rodiklis 2023 m. pradžioje išaugs iki 11,3. Tai jau dabar siunčia aiškų signalą stiprinti ekonomikos imunitetą ir įgyvendinti sprendimus, kurie atgaivintų įmonių aktyvumą.

6 PAVEIKSLAS

Ekonomikos vargo indeksas 2019–2023 m.

Šaltinis – Eurostat, skaičiavimai – LLRI.

MOKESČIŲ APLINKA NEATLIEPIA INFLIACIJOS IŠŠŪKIŲ

Lėtėjanti Lietuvos ekonomika iliustruoja, kad nepaisant ilgą laiką siųstų signalų apie infliacijos keliamus iššūkius bei rizikas, mokestinė aplinka ir verslo sąlygos nebuvo atitinkamai patobulintos. Šalies reguliacinė ir mokestinė sistema neatliepia ekonomikos aktualijų. Todėl BVP susitraukimas gyventojams ir įmonėms taps dar vienu veiksniu, reikšmingai prisidedančiu prie infliacijos sukeltų sunkumų.

Pinigų kiekis (M1) euro zonoje bei Lietuvoje pradėjo reikšmingai augti dar 2020 m., ECB pradėjus aktyviai vykdyti skatinamąją monetarinę politiką. Tai buvo pirmasis signalas, kad apyvartoje esančiam pinigų kiekiui reikšmingai išaugus, būtini mokesčių įstatymuose numatytų rėžių pakeitimai. Jau 2021 m. lapkričio mėnesį vartotojų kainų indeksui (VKI) pasiekus 9,2 proc., gamintojų kainų indeksas (GKI) buvo dvigubai didesnis (18 proc.). Tačiau mokestinė sistema ir toliau nebuvo pritaikoma prie reikšmingai pasikeitusių sąlygų.

Dėl infliacijos išaugę pajamų dydžiai patenka į aukštesnių mokesčių tarifų intervalus arba lemia mokestinės prievolės atsiradimą – mokesčių našta didėja, kai tuo metu realūs pajamų dydžiai ir perkamoji galia mažėja. Mokesčių įstatymuose nustatytų pajamų slenksčių indeksavimas leistų šalies ekonomiką apsaugoti nuo rizikos patekti į depresiją.

Dar vienas iš pavyzdžių, iliustruojančių, kad mokesčių sistema neatliepia ekonomikos aktualijų – avansinio pelno mokesčio mokėjimo tvarka. Įmonėms būtina sumokėti avansinį pelno mokestį, kurį jos gali apskaičiuoti dvejais būdais: pagal praėjusiais metais sumokėtą pelno mokesčio sumą arba pagal prognozuojamą to mokestinio laikotarpio pelno mokesčio sumą. Tačiau infliacija reikšmingai apsunkino prognozavimo ir potencialių pajamų numatymo galimybes. Dėl to įmonės susiduria su absurdiška situacija, kuomet tenka mokėti delspinigius valstybei už netiksliai paskaičiuotą ir per mažą sumokėtą pelno mokestį.

Siekiant didinti Lietuvos konkurencingumą tarptautinėje arenoje, išlaikyti investicinį klimatą ir palankiausias verslo sąlygas regione, ne mažiau svarbūs ir ilgą laiką laukti mokestiniai sprendimai – investicinio projekto bei mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtos lengvatoms taikomų apribojimų peržiūra, momentinio ilgalaikio turto nusidėvėjimo tvarka, kuri leistų įmonėms didinti investicijas ir stiprinti gamybinius pajėgumus. Svarstant mokesčių sistemos pakeitimus, būtina eiti ne mokesčių naštos didinimo keliu, tačiau siekti realaus mokesčių sistemos efektyvumo, skaidrumo bei proporcingumo kūrimo. Tik nuo investicijų intensyvumo priklausys, kaip greitai Lietuva galės įveikti ekonomikos susitraukimą.